

El cafè de la Rambla, de Barcelona, a començament de segle.

Miquel de Palol, en la cruïlla del nou-cents

ISABEL DE PALOL

Que el tombant de segle, fins ben avançada la segona dècada, fou a Catalunya, una època envitricollada pel que fa a escoles i corrents literaris –sobretot en la poseia–, es palesa així que fullegem, ni que sigui sumàriament, *L'antologia de poetes catalans moderns* (1914) d'Alexandre Plana. Selecció miscelània d'allò més, hi trobem Pijoan al costat d'en López Picó i Ors al costat d'en Sagarra o Pujols. D'una altra manera no podia ser. L'antòleg, atesa la confluència i virior dels corrents literaris a l'època, dóna cabuda a tothom –tant als epígons d'en Maragall o als supervivents d'un, cada cop més anacrònic decadentisme, com als flamants nouvinguts noucentistes–, no recurrent, almenys com a criteri, a cap selecció promoguda per la personal ideologia o

preferència literària. Ara bé, baldament sigui de passada, l'antòleg hi observa una tendència comuna –explicat això, en termes de temperament nacional!– que els apleva tots; ço és, en paraules del mateix Plana: "L'orientació d'un pur classicisme trobarà en tot temps la més segura via en aquesta influència dominant del paisatge, en els nostres poetes". Nogensmenys, ha temptejat de marcar uns ascendents sobre la poseia més dominant o "representativa" del moment: Costa i la resta de personal insular, per la banda de l'emoció continguda, serena, però, primer que res, pels guanys formals dels illencs; alhora, traça una línia directa que va d'aquests cap als poetes nous més vistents –els noucentistes Carner, Bofill i Mates, López Picó i Ors, aquest darrer representant per unes *Pindariques* i d'altres horribles poemes en prosa. Més encara: la natura no és "ja un estat d'emoció, sinó un motiu d'imaginació", i tot seguit reporta

Bofill i Matas com "el més pur representant"; de més, observa l'antòleg, "en l'evolució de la lírica catalana veiem, nosaltres un moviment de la inconsciència, de l'instint a la cultura". Alexandre Plana, que en un principi ha volgut donar una mostra de tots els corrents poètics a Catalunya, tria, a la fi, com aquell qui diu, la seva pròpia corda.

Força més radical que A. Plana, Joaquim Folguera publica l'interessant, pel que té de doctrinari, però pel que té, a més, d'alligonador per al filòleg, *Les noves valors de la poesia catalana* l'any 1919. "Les noves valors", és clar, l'any 19, de mans del conspicu teòric orsià, no podien ser altres que els seus companys de promoció i estètica. Folguera fa una "tàbula rasa" de Maragall a Carner, tot "reivindicant" l'Escola Mallorquina envers els parnassians, raça espúria al

El nou-cents

país segons Folguera, tot enfrontant els mallorquins alhora també, amb "l'estètica" d'en Margall.

Hi denuncia, com a trets finiseculars i que calia esbandir quan els noucentistes comencen a treure el cap, el bucolisme morbós, el misticisme sensualitzant i el paisatgisme Henri Martin –cito literalment– dels poetes immediatament posteriors a Costa i a la seva trepa.

Aquest estat de barreja i confluència dels corrents literaris, particularment pel que ens toca –la poesia–, tanmateix, era una situació que s'estava vivint a la resta de literatures europees –si més no, a les de la nostra vora. Pertot sembla que s'intenta de sebullir les velles tendències, aleshores perfectament espúries, que s'arrossegaven des dels últims anys del XIX. Sota el dictat de Xènius, els nous poetes del país, cadascun més o menys fidel a la fórmula orsiana, maldaven per renovar la lírica i corregir tot el que encara, romangués de Simbolisme poc o molt refregit, Parnassianisme glaçat o tardo-romanticisme. Ja és curiós que Folguera, en el llibre esmentat hi apunti: "Qui sap si d'aquí a alguns anys, las el món català de l'agitació mental del post-simbolisme, cerqui un antídoto mental sobre la poesia de Verdaguier (...) com nosaltres amb Ronsard per desintoxicar-nos de Baudelaire i Verlaine".

La cita paga molt la pena; és tota una evidència del que més o menys passava arreu. Compte, però, amb que no tothom, a la mateixa època –els expressionistes alemanys–, posaria un Baudelaire a la picota; Folguera i la colla noucentista li havien de posar per força, en tant que poetes burgesos i del tot ben instal·lats en la seva societat, de la qual en són capdavanters –mireu, si no, el cas d'un Guerau de Liost–. Però tornem al que fa el cas. Machado, fent-se ressò, com Folguera, de la climatologia poètica del moment, precisa en el seu *Retrato (Campos de Castilla)* 1907-1917:

*Adoro la hermosura, y en la moderna estética
corté las viejas rosas del huerto de Ronsard;
Mas no amo los afeites de la actual cosmética,
Ni soy un ave de esas del nuevo gay-trinar.*

Probablement Machado s'estava referint amb això "del nuevo gay-trinar", a Salvador Rueda i tot l'aplec de modernistes hispànics que encara pul·lulaven. Al cap i a la fi, les *Sonatas* de Valle Inclán són d'aquesta dècada –ho constato com a mera orientació cronològica, perquè la "gràcia" poètica i l'utilitat verbal del "modernista" Va-

Veremes a l'illa de Xipre

*Un Déu alegre i jove governa el Món, encar;
la terra és perfumada d'estrany odor de most;
les vinyes són exteses des de la serra al mar;
l'or dels raïms destil·la tota la llum d'Agot;*

*Un cor d'herois hel·lènics verema ardidament
per la futura orgia, les vinyes en saó;
i abelles i rialles, se junten en l'ambient,
com preses per la rima del vell Anacréo.*

*La nau, ran de la platja, espera el fruit madur,
ses veles són inflades, com ales poderoses;
els mariners són joves, el governall segur...*

*i al posar els raïms, sobre la nau, hermoses
les dones senten joia de mostrar el pit, tot nù,
entre la carga d'or i fruites oloroses...*

Poemes de Tarda 1922

lle Inclán són perfectament insuperables.

De totes passades, no hi està de més recordar uns mots de denúncia que Joan Alcover escriu l'any 1902, a l'article "Rusiñol i el Modernisme a Espanya", tot fent-ne un panegíric a propòsit del tema: "Verges liliàls i fonedisses, afectacions de sensualisme pseudo-místic i nebulositat gongorina, jocs de pirotècnia gramatical, indigestions i desvaris de cervells buits que s'han afartat d'en d'Anunzio i d'en Maeterlinck i d'en Nietzsche, ritmes trencats i sanglotans. Més, això no és el Modernisme; és la gorradura del Modernisme" etc. No està pas malament, sobretot si pensem que la cosa anava a propòsit d'exaltar les virtuts pictòriques i literàries del bohemí Rusiñol, bé ho pot observar pels fragments adduïts un lector imparcial, és clar, –imparcial si penes altres que llegir això no me'l destorben–, doncs, potser aquesta divisòria entre Modernisme, en tant que estètica finisecular, i Noucentisme, pel que té d'aires renovadors, no passi de ser una pura simplificació dels manuals a l'ús. Potser la diatriba rau en les posicions més fortes d'en Maragall i Ors, l'un essent la rèplica de l'altre, i en els acòlits llurs, més que no pas en tots dos moviments en el seu conjunt. Maragall, és clar, no és ni podia ser-ho, tot el modernisme, i l'Ors? doncs bé, cap dels poetes majors del Noucentisme no segueix, si no és de forma ben personal, les directrius del "Glosari", ni tampoc més enllà d'uns anys.

A l'interior del mateix moviment modernista –ample i vague com per aixoplugar tothom que no empudegués a jocflorisme–, ja hi germinava més d'un ferment civilitzador i classicista. Sense anar més lluny, el senyor Prat de la Riba acaba involucrant, sense fer-hi massa escarafalls, algun "demodée" modernista per endagar tot el seu projecte pedagògic. I una

observació de passada: quan Alcover censura "els jocs de pirotècnia verbal" no s'està referint, em penso, als escriptors del país, ni a la prosa ni al vers. L'escriptura del país, l'any 1902, és una cosa tan pedestre que no admet cap mena d'artifici o esquisidessa tant se val, fora de comptadíssims casos. Ja insistirem sobre el particular a propòsit d'en Miquel de Palol. És en aquesta enconrada –rica, si els resultats haguessin estat força més esponerosos– que ensopeguem amb l'obra d'en Miquel de Palol. L'any 1905 publica *Roses*, el seu primer lliurament de versos en forma de llibre. Malgrat que *Roses* és encara un llibre primerenc, on predomina una poesia intuïtiva, i on ni els versos ni l'estrofisme tenen encara una fluència precisa, ja s'hi beslluma l'escriptor fet –o en via de ser-ho– de *Camí de llum*, *Llegendes d'Amor i de tortura* i el llibre de versos *Poemes de Tarda*.

Si fa un moment he parlat d'escriptor i no de poeta, i he inclòs en un mateix grup dues obres en prosa i una en vers, ha estat amb tota la intenció. És clar que m'hauria d'haver decantat cap al poeta, sens dubte, deixant de banda que *Camí de llum* porti la rúbrica de *Narracions d'un Crepuscle*. A més a més que hi ha, baldament sigui ben tènue, una certa trama, un mínim d'argument, em sembla a mi, malgrat que Miquel de Palol està assajant una temptativa de prosa força interessant. Com que les qualitats d'aquesta prosa ja les ha posades de manifest el professor Alan Yates magníficament, no hi insistirem. Ara, una observació: enfront "l'estil mascle" –l'expressió és de Yates– que practiquen els moralistes, Miquel de Palol es presenta amb una de les primeres temptatives de poema, en prosa, català. Fora d'*Oracions* de Rusiñol, cap escriptor català no havia assajat, encara, una de les formes més novadores de la lírica europea. Per a

L'orgull d'ésser homes

*A contrallum del jorns d'Agost, tot or,
passa un captarie per la serra altiva,
l'alforja buida, l'ambició captiva,
i en els seus ulls una ànsia de claror.*

*Creient-lo sobre els camps un sembrador,
els volts d'aloses han seguit sa via,
i el pressent, tal vegada, en caure el dia,
la donzella que espera a l'aimador.*

*Sol, en els cims, com sent la vida amada!...
els fruits són fàcils a sa mà cansada,
clara i brillanta l'aigua de la font;*

*i en son orgull, més alt que la carena,
tots els estels que té la nit serena,
brillen, només, per coronar-li el front.*

Poemes de Tarda 1922

Maragall, teòric de la "paraula viva", la poesia continuava essent el vers, amb l'escreix d'artifici que això comporta. El Modernisme català, substancialment diferent a l'hispanic pel que fa a formes i temes, és representat per una prosa que pot ser tot el que es vulgui, menys poètica. Potser la llengua no ho permetia, atès l'estat rudimentari dels estils vigents. Caldrà esperar la promoció següent. No deixa de ser una paradoxa.

Tant a França com a Espanya, els simbolistes, feia un parell de generacions que ja havien sentit la "necesi-

tat" d'insuflar a la prosa tota la vaguetat, llangor i misteri d'això que s'anomena poesia. Paradoxa perquè res de l'estètica noucentista no dona entrada a tals supòsits en la poesia, i és amb el Noucentisme, que aquí es conrea la prosa poètica. Ja és simptomàtic que a la susdita antologia d'Alexandre Plana, Eugeni d'Ors estigui representat amb uns quants poemes en prosa inèdits fins aquell moment.

Una tal voluntat d'estil que apuntàvem a propòsit de *Camí de Llum*, es referma a *Llegendes d'amor i de*

Tortura, la primera sortida acusa, malgrat les afortunades solucions poètiques, un cert desfermament en l'estil, una descripció dels ambients, alguns cops no massa ben perfilada... Mentre que a *Llegendes d'amor i Tortura*, l'estil s'ha fet més concís i la sintaxi rutlla amb un funcionament lògic. Alguns fragments, al meu parer, tenen una entitat pròpia, car l'autor ha aconseguit aquella prosa poètica de què parlàvem, ben entès, sempre en l'àmbit literari català. Una prosa que tira cap a la banda de la metàfora però, sobretot, cap a la sinestèsia:

"Aquests ulls, que eren com un bosc de cedres, tenien una espurna clara com un petit estany de llum de lluna entre la negror del bosc." (*Mytilena*, p113)

És cert, tanmateix, que aquestes "Llegendes" acusen un bon allau de tòpics -l'ús dels ulls a *Mytilena*, el filòsof que es ven l'ànima per una donzella, etc.-, però també no és menys cert que el treball sobre la matèria verbal estava obrint una nova via en la poesia catalana -que se seguís o no, és també una altra història. Probablement, Miquel de Palol ha fet tot el que li era possible, atès el rodatge precari de l'idioma.

Poemes de Tarda, una primera secció dels quals fou premiada als "Jocs Florals" de Girona l'any 12, es publica

Santiago Rusiñol al Cau Ferrat de Sitges. Només ell, abans de Miquel de Palol, fa una temptativa catalana de poemes en prosa.

El nou-cents

l'any 1914. Els onze anys que han passat entre aquest llibre i *Roses*, amb l'endemig de les proses, no han estat en va. Hi ha entre aquests dos llibres un canvi d'estètica, usos i formes.

Alexandre Plana inclou vuit poemes d'aquest llibre –*Poemes de Tarda*– aleshores inèdits, a la seva antologia. Quan més tard, el llibre surt al carrer, el poeta ha suprimit dos d'aquells vuit poemes de l'antologia. La supressió no és capriciosa, respon a nous criteris selectius que ja són una prova del nou quefer poètic de Palol.

L'any 1922 es féu una segona edició de *Poemes de Tarda*: Aquest mateix any surt també l'*Evolució de la poesia catalana*, de Joan Arús. Entre d'altres observacions interessants –tot i que el llibre segueix, si fa no fa, en el camí de l'*Antologia* de Plana i *Les Noves valors de la poesia catalana* de Folguera–, hi assenyalava tot referint-se als anys 10: "Els poetes correctes, acurats, dominant el "Métier" i el lèxic, són una minoria. Per això es parla sovint de la necessitat de fer versos ben fets, de perfeccionar els motllos, de catalanitzar la sintaxi i de fixar les lleis de la prosòdia..."

Joan Fuster, a la modèlica *Literatura Catalana Contemporània*, col·loca Miquel de Palol com un dels supervivents de les recialles modernistes, i no s'hi encaparra pas més. Tot sigui dit de passada, per a Fuster tot el qui no s'adiu amb les teories orsianes ni al vers carnerià és Modernisme; cosa que els escriptors d'aquell moment, pel que sembla, no tenien tan clar. Però, difícilment, trobaríem afinitats profundes en els Sonets de Palol amb els versos dels seus coetanis tardo-modernistes –val a dir: parnassians, decadents...– Alan Yates ha volgut un canvi d'orientació a la segona part de *Camí de Llum*, orientació que menaria, malgrat la faranalla decadentista de més d'un passatge del llibre, cap a una nova posició estètica, més que no pas cap a una supervivència o continuïtat de vells estils.

Comparteixo l'opinió, fins i tot pel que fa a *Llegendes d'Amor i Tortura*. Mes, cal donar un poc d'atenció a com Palol entén el paisatge i quina és la seva ideologia –pel que fa al religiós i pel que fa a una certa idea de civilitat...– per adonar-se'n; tot i que la descripció de les noies i dones traspuï encara sensacions decadentistes, Miquel de Palol en els Sonets de *Poemes de Tarda*, domina el seu "métier", per dir-ho com Joan Arús.

El tema matriu d'aquest llibre és l'amor; però no solament. De vegades, això és cert, en algunes planes hi sura una atmosfera vaga i remotament decadentista. Tanmateix, allò que dóna més caràcter al sentiment amorós, va per la banda d'un sensualisme

Miquel de Palol, escultura del gironí Ricard Guinó. Entre 1910 i 1915.

estilitzat –no pas el misticisme sensualitzant que Folguera retreia als decadents–, donar goig als sentits, especialment als ulls, més que res això:

*Com Citerea, de la mar antiga
filla gentil, nasquéreu vos, oh ami-
[ga,
d'entre els fulls d'un poema palpi-
[tant.*

*I és vostra missió, font de bellesa,
guardar en mi, eternament encesa,
l'ànima grega que m'està cremant.*

Poemes de Tarda

Miquel de Palol, que a *Camí de Llum* i a les *Llegendes*, bé que menys, encara s'entreté amb un model de dona que arrenca del Simbolisme, opta en aquest llibre per un model femení més clàssic –allò tan arrossegat de dona mediterrània, si es vol. Ara bé... En una de les glosses de *La Ben Plantada*, Eugeni d'Ors es plany que els poetes catalans s'hagin lliurat a la bagatel·la pre-refaelita quan teníem, precisament a casa, una munió de ben plantades. A Palol, però, el model orsià tampoc no li servia –la Lídia de Cadaqués, francament és una mica "ordinària"; el seu model, potser s'atancava més a un classicisme "stilnovista" o boticellia. Vegeu, si no, el deliciós "retaule de Tardor", és un art que actúa per selecció i per estilització

Dos temes més que hi sovintegen: una certa forma de "veure" el paisatge i un intent d'explicar, diguem-ho així, la seva "metafísica". D'això darrer en són bons exemples, posem per cas, "L'orgull d'ésser home" –que poc decadent aquest captaire que és un personatge propi d'entendiments decadentistes!– i *Veremes en l'illa de Xipre*. Ressalta en aquesta poesia, en contraposició a un Maragall, amb qui se l'ha volgut afiliar, l'escassetat de preocupacions metafísiques. Pertot, una constant celebració, a estones només insinuada, del pas i el gaudir de l'home sobre la terra.

Pel que fa al paisatge, un detall curiós: una mica potser a la manera de Carner, Miquel de Palol hi cerca el "correlatiu objectiu". Ara, subresurt una tendència cap a un paisatge sobre el qual s'ha operat un procés d'estilització, per situar els éssers humans –veremadors, dones, alguna humanitzada divinitat...– éssers humans d'àmbit paradisiac, tanmateix perfectament a l'abast de l'home i on l'home hi és rei. En això, la seva actitud no és diferent a la del pintor "noucentista" Joaquim Sunyer. Aquest paisatge hi és vist –Palol és un poeta que veu més que no pensa– amb una mesura clàssica, sense entrebancs divins, si no és que els Déus, al cap i a la fi no són els mateixos homes.

Un tardo-modernista, en Miquel de Palol?, solament un novel·lista de la fornada dels Caselles –això sí, amb certes vel·leïtat?. Jo no m'atreviria a dir que la seva estètica sigui pariona a la dels noucentistes, però sí que *Poemes de Tarda* està perfectament en la cruïlla del nou-cents; això dóna la mesura d'aquest llibre. Fa l'efecte que Palol és clàssic, o el que això encara pugui voler dir, per tarannà, per tarannà poètic, si més no. Cal llegir-lo, però, d'esquena als tòpics.

